

Schopenhauer ve Nietzsche’de “Merhamet” Kavramının Etik Bağlamda Değerlendirilmesi *

Assessment of the concept of 'compassion' in an ethical context in Schopenhauer and Nietzsche

ÖZET

Bir tarafta 19. yüzyıl Alman İdealizmi’nin önemli temsilcilerinden, dünyaya karamsar bir perspektiften bakarak her yerde acıdan başka bir şey görmediği için yaşamın kendisini yadsıyan pesimist bir filozof, Artur Schopenhauer ve diğer tarafta ise yine 19. yüzyıl Alman felsefesinin önemli temsilcilerinden, kendinden önceki geleneksel Batı felsefesini ve bilhassa idealizmi topyekün eleştirileriyle derinden sarsan, Schopenhauer’dan yola çıkan ancak onun karamsar felsefesini aşarak yaşamın olumlanması gerektiğini söyleyen nihilist bir filozof, Friedrich Nietzsche.

Tarihsel süreç içerisinde bu iki filozof, kitleler üzerinde oldukça derin etkiler bırakmıştır. 19. yüzyılda yaşanan devrimler ve salgın hastalıkların insanlarda yarattığı buhran, hem Schopenhauer’un karamsar felsefesini hem de Nietzsche’nin hiççi egzistansiyalist felsefesini anlamaya zemin hazırlamıştır. 20. yüzyılda dünya savaşlarının ve ekonomik krizlerin insanlar üzerindeki olumsuz psikolojik etkisi ile birlikte ise insanın, dünyada bir anlam arama çabası, ya Schopenhauer gibi “yaşamın yadsınması gereken kötü bir şey olduğu” karamsar düşüncesiyle son bulmuş ya da Nietzsche gibi tüm değerlerin yadsındığı hiççi bir noktaya varmasına sebep olmuştur. Nitekim her iki filozof da ortaya koydukları radikal bakış açılarıyla sadece yaşadıkları dönemle sınırlı kalmamış, günümüze değin popülerliğini ve güncelliğini korumayı başarmıştır.

İşbu çalışmanın “Giriş” bölümünde her iki filozofun da felsefelerinin bel kemiğini oluşturan ve ayrıştırdıkları temel noktayı daha iyi anlamamızı sağlayacak olan ontolojik bakışlarına kısaca yer verilecektir. Ardından ilk olarak Schopenhauer’un pesimist felsefesinde, etik bağlamda “merhamet” kavramının yeri ve önemi ele alınacaktır. Daha sonra Nietzsche’nin nihilist felsefesindeki “merhamet” kavramının yeri ve önemi değerlendirilecektir. “Sonuç” bölümünde ise her iki filozofun ayrıştırdıkları temel hususlar ortaya konarak konu bütünlüğü sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Schopenhauer, Nietzsche, merhamet, etik.

ABSTRACT

On the one hand, Arthur Schopenhauer, one of the most important representatives of 19th century German Idealism, a pessimistic philosopher who viewed the world from a pessimistic perspective and rejected life itself; on the other hand, another important representative of 19th century German philosophy, Friedrich Nietzsche, a nihilist philosopher who shook traditional Western philosophy and especially idealism with his criticisms, and who went beyond Schopenhauer’s pessimistic philosophy and argued that life should be affirmed.

Historically, these two philosophers had a profound impact on the masses. In the 19th century, the depression caused by revolutions and epidemics paved the way for the understanding of both Schopenhauer’s pessimistic philosophy and Nietzsche’s existentialist philosophy. In the 20th century, with the negative psychological impact of world wars and economic crises on people, the human search for meaning in the world ended with the pessimistic idea that "life is so bad that it can be denied" like Schopenhauer, or reached a point where all values were denied like Nietzsche. With their radical perspectives, both philosophers were not limited to the period in which they lived, and have managed to maintain their popularity until today.

In the "Introduction" section of this study, the ontological perspectives of both philosophers, which constitute the backbone of their philosophies, will be briefly discussed. Then, how our philosophers, one pessimist and the other nihilist, evaluate the concept of "compassion" in the ethical context will be discussed in turn.

Keywords: Schopenhauer, Nietzsche, compassion, ethics.

GİRİŞ

Bu makalenin esas amacı, Schopenhauer ve Nietzsche felsefesinde “merhamet” kavramını karşılaştırmalı bir biçimde incelemektir. Ancak bu kavramın her iki filozof açısından da önemi, etik bağlamda tezahür ettiğinden dolayı, dolaylı olarak her iki filozofun, etik görüşlerini de değerlendirmiş olacağız.

“Merhamet” kavramını değerlendirmeye geçmeden önce Schopenhauer ve Nietzsche felsefesinin esas ayrılık noktasını oluşturan ontolojik bağlamda dünya görüşlerine kısaca yer vermek hiç de yanlış olmayacaktır.

* Bu makale, Pınar YANBAK tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ana bilim dalında hazırlanmakta olan, “Schopenhauer’un Pesimizmi ile Nietzsche’nin Nihilizminde Etik Bağlamda İnsan Doğası ve ‘Merhamet’ Kavramı” adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü, Kırıkkale, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>

² Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kırıkkale, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/01zhwwf82>

Pınar Yanbak¹
Sema Önal²

How to Cite This Article
Yanbak, P. & Önal, S. (2024).
“Schopenhauer ve
Nietzsche’de “Merhamet”
Kavramının Etik Bağlamda
Değerlendirilmesi”,
International Social Mentality
and Researcher Thinkers
Journal, (Issn:2630-631X)
10(2): 287-293. DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10900906>

Arrival: 16 February 2024
Published: 31 March 2024

Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Çünkü Schopenhauer tam bir idealist olarak, tüm etik görüşünü metafiziğe dayandırmıştır. Bunun aksine idealistlerin bu metafizik aşkına sert eleştiriler getiren Nietzsche ise etik görüşünü, sadece ve tam olarak içinde yaşadığımız bu dünya ve bu dünyadaki bireyin ruhsal gücüyle ilişkilendirmiştir.

Schopenhauer dünyayı, “tasarım” ve “istenç” olarak iki yönlü düşünmektedir. Ona göre dünya, onu tasarlayan, onunla bir kavrayış ilişkisine gören özne varsa nesneleşir. Bilen özne yani insan karşısında dünya, nesnedir ve dolayısıyla uzam, zaman ve nedenselliğe tabi olmaktadır (Schopenhauer, 2005).

Schopenhauer’a göre dünya “tasarım” yönüyle uzam, zaman ve nedenselliğe tabi olurken ortaya çokluk çıkmaktadır. Bunun yanında dünya, özne yani “istenç” yanıyla ise uzam, zaman ve nedensellik dışı olmakta, yani bir olmakta; bölünememekte ve doğrudan bilinmemektedir (Schopenhauer, 2010).

Schopenhauer felsefesinde, duyu organlarımıza hitap eden, bilinen yani içinde yaşadığımız bu sonlu dünya, “tasarım” olarak ifade edilirken; doğrudan içinde yaşamadığımız ancak tasarım olan dünyaya anlamını veren ve aslında her şeyin özünü oluşturan sonsuz dünya, “istenç” olarak ifade edilmektedir (Schopenhauer, 2005).

Schopenhauer, “tasarım” ve “istenç” kalıbını sadece dünya için kullanmamakta; insan için de aynı kalıbın zorunlu olduğunu düşünmektedir. Hatta ona göre insan, kendi bünyesinde tüm dünyayı bütünlemektedir. Bu nedenle diğer canlılardan ayrıcalıklı bir konuma sahip olan insan, dünyanın bu iki yönünü zihninde bulabilir ve öznel bir biçimde bu bilgiyi kavrayabilir (Schopenhauer, 2005).

Ona göre insan, bu dünyada sürekli bir “istenç” yani sürekli bir isteme halindedir. İnsanın tüm eylemleri, onun bu bitmek bilmeyen arzusunun kontrolündedir. Keza ona göre, istencin bu bitmek bilmeyen didinme hali, nihayetinde insanı acıya ve ıstıraba sürüklemektedir. Nitekim Schopenhauer, insanı doğuştan gelen istencinin esiri olarak görmektedir. Yani ona göre insan, tabiatı gereği acı çekmekte ve bu acısını başkalarına acı çektirerek hafifletmeye çalışan bencil bir varlık olmaktadır (Schopenhauer, 2014a).

Nietzsche’ye göre ise varoluş, Schopenhauer’un düşündüğünün aksine; herhangi bir amaç, birlik yahut hakikat kavramlarıyla açıklanamaz. Ona göre varoluş, tamamen amaçsızdır ve insan bu gerçeklikle yüzleştiğinde büyük bir değersizlik duygusuyla baş başa kalmaktadır. Nietzsche, idealistlerin genellikle bu değersizlik duygusu ile baş edemedikleri için bu dünyayı aşan ve her şeyi bütünleyen bir hakikat arayışına girdiklerini düşünmektedir (Nietzsche, 1968).

Nietzsche felsefesinde dünya, sadece gördüğümüz bu fenomen alandan ibarettir. Yani ona göre dünya, yaşam ve deneyim dediğimiz şeyin ta kendisi olmaktadır. Nitekim sürekli hareket ve devinim halinde olan bu dünyaya ilişkin kesin bir hakikate varabilmemiz mümkün değildir. Fakat ne yazık ki genel olarak insanlar, bu gerçeği kabul edebilecek yeterlilikte, güçlü bir ruha sahip olamadıkları için sürekli dünyaya bir değer atfetme ve anlam arama çabasına girmektedir. Genellikle de bu yol, nihilizme giden yolun ilk basamağını oluşturmaktadır (Nietzsche, 2005).

Nitekim Nietzsche, Schopenhauer gibi idealist filozofların, dünyayı metafizik temellere dayandırmakla varoluşa ilişkin problemleri aydınlatmak yerine daha da kararttıklarını ileri sürmektedir (Nietzsche, 2013a). Ona göre hakikati metafizikle açıklayan idealistler ile dinsel öğretilerin yaptığı açıklamalar birbirinden çok farklı olmamakla birlikte her ikisi de insanı sahte değerlerle yanıltmakta, gerçeklikten koparmakta ve insanın bu dünyaya bakışını oldukça karamsar hale getirmektedir. Yozlaşmış değerlerle dünyadan ümidini kesen insan ise yaşam karşısında ümitsiz, atıl ve yaşama istencinden yoksun kalmaktadır (Nietzsche, 2003).

SCHOPENHAUER FELSEFESİNDE “MERHAMET” KAVRAMI

Schopenhauer’un merhamet kavramına yüklediği anlam ve bu kavrama verdiği değer, onun ahlak felsefesinin neredeyse çatısını oluşturan bir konuma sahiptir. Ona göre insan davranışı üç temel güdünün belirleniminde ortaya çıkmaktadır. Bu temel güdülerden ilki, kişinin kendi mutluluğunu ve rahatlığını, diğerlerinin mutluluğu ve rahatlığından üstün tutan “bencillik”; diğeri kendisi dışındaki herkesin acı çekmesini isteyen ve en gaddar güdü olan “kötülük”, sonuncusu ise kendisi dışındakinin iyiliğini ve mutluluğunu istemek olan “merhamet”tir (Schopenhauer, 2014b).

Schopenhauer insanlarda, bu üç güdüden özellikle bencilliğin çok baskın olduğunu ve insan davranışının büyük bir kısmının bu güdü ekseninde şekillendiğini düşünmektedir. O, hemen her bireyin, iyi ya da kötü, olan bitenden kendisi kadar kimsenin etkilenmediğini, dünyada var olan her şeyin sadece kendisi için var olduğunu düşündüğünü ve adeta tek gerçek birey kendisiymişçesine bencilce duygularla hareket ettiğini söylemektedir. Üstelik tüm bu bencilliğini öyle bir ikiyüzlülükle yapmaktadır ki insanlar, genellikle bu tip bencillikten doğan eylemlerin perde arkasını görmediğinden, karşısında nezaketli bir birey olduğu yanılgısına düşmektedir (Schopenhauer, 2014b).

Schopenhauer bu bencillik güdüsünü, kötülüğün ilk kökü olarak nitelendirmekte ve ikinci güdü dediği kötülüğün ise hiçbir sebep ya da şahsi bir çıkar söz konusu olmaksızın başkasının canını acıtmayı ve bundan zevk almayı prensip haline getiren, şeytani bir güdü olduğunu söylemektedir. Ona göre insanların çok büyük bir kısmı ve hatta neredeyse tamamı bencillik güdüsü ile hareket ederken, bunların içinden azımsanmayacak bir kısmı da bu kötülük güdüsü ile hareket etmektedir (Schopenhauer, 2014b).

Schopenhauer felsefesinde insanın doğasında doğuştan var olan bu kötücül niteliğe sahip ilk iki güdü, anti ahlaki eylemlerin nedeni konumundadır. Çünkü bu güdüler insanlar arasındaki “sen-ben” ayrımını güçlendirmekte ve “biz” olma bilincini engellemektedir. Özellikle bencillik güdüsü insanlar arasında kıskançlık ve fesatlık gibi duygular doğuracağından bu gibi duygular besleyen birey, nihayetinde diğerinden nefret edecektir (Schopenhauer, 2014b).

Tam bu noktada bir parantez açmak ve Schopenhauer’un pesimist felsefesine değinmek gerekir. Çünkü onun bu kötücül ve karamsar bakışı sadece insan doğası ile sınırlı değildir. Schopenhauer felsefesinde tüm dünya, bu kötücül duyguların getirdiği acı ve mutsuzluklarla doludur. Schopenhauer dünyaya baktığında sadece umutsuzluk, acı, üzüntü ve ölüm gibi şeyler görmektedir ve böylesi bir dünyanın da herhangi bir amacı ya da onu var eden hakiki bir manası yoktur (Cevizci, 2003).

Schopenhauer insanı, bu acı dolu dünyada acı çeken bir varlık olarak görmektedir. Ona göre insan hep bir gereksinim güdüsü halinde hep bir “istenç” içindedir. İstenç kendisini doyuma ulaştıracak nesneye kavuşsa da bu asla tam bir doyum olmayacak ve aslında ulaşılan her bir istedik nesne, istenci başka bir nesneyi arzulamaya itecektir. Dolayısıyla istencin bu sonsuz kısır döngüsü hiç bitmeyeceğinden insanın tam bir doyuma ulaşması asla mümkün olmayacak ve insanın çektiği acı da asla bitmeyecektir (İlhan, 2021).

Schopenhauer, insanın bu acıdan kurtulmak için türlü yollara başvurduğunu, anlık mutluluklarla bir an için de olsa bu acıyı bastırdığını, tam da bu nedenle bencillik ve kötülük güdülerinden gelen eylemlere yöneldiğini düşünmektedir. Ona göre insan için tam bir mutluluk hali imkansızdır ancak ne yazık ki insanlar bunun aksine mutlu olmak için dünyaya geldiğine inanarak hep bu mutluluk hayalinin peşinden koşup daha çok acıya mahkum olmaktadır (Koç, 2018).

Mamafih akla gelen ilk soru, “Schopenhauer’da bu acıdan kurtulmanın bir yolu var mıdır?” olacaktır.

Schopenhauer işte bu acıdan kurtuluşun reçetesi olarak “merhamet” kavramını kullanmaktadır. Ona göre merhamet, en basit anlatımıyla “insan/insanlık sevgisi” olarak tanımlanmaktadır. Bu merhamet güdüsü insana “elinden geldiğince herkese yardımcı ol.” şeklinde seslenmektedir. Yani Schopenhauer’a göre merhamet, insanı hep iyi eyleme yönlendirmekte ve kişinin, başkalarının mutluluğuyla mutlu olmasını sağlamaktadır. Ahlakın biçimde değil özde yani niyette saklı olduğunu söyleyen Schopenhauer, işte bu iyi niyetin, merhamet güdüsünden geldiğini düşünmektedir (Schopenhauer, 2014b).

Schopenhauer merhamet kavramına verdiği önemi şu sözlerle dile getirir:

“Bir davranış ancak ve ancak merhamet duygusu ile ortaya çıkmışsa ona ahlaki bir değer atfedilebilir. Bunun dışında başka güdü veya duygularla tetiklenen davranışların hiçbiri için ahlaki olma olasılığı dahi söz konusu değildir (Schopenhauer, 2014b, s.81-82).”

Schopenhauer’un merhamet güdüsüne bu kadar büyük önem atfetmesinin sebebi, bu güdünün insanlar arasındaki ben ve diğeri ayrımını kaldırmasındandır. Schopenhauer, ben ve diğeri ayrımının mahiyetimiz itibariyle olduğunu ve metafiziksel bir temelini olduğunu düşünmektedir. Yani bu ayrımı oluşturan ona göre, çok mistik bir perdedir (Schopenhauer, 2014b). Aslında Schopenhauer, tüm varlığın temelinde metafiziksel bir birlik olduğunu ancak fenomen düzlemde, yani nedenselliğin hakim olduğu bu tasarımsal dünyada, mahiyetin nesneleşmesi ve çokluk söz konusu olduğu için, ben ve diğeri ayrımının zorunlu olarak vuku bulduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla ben diğerine, diğeri de bana yabancılaşmaktadır.

Başta bahsettiğimiz ilk iki kötücül güdünün aksine merhamet güdüsünün yok denecek kadar az sayıda insanda gerçekten çalıştığını; çünkü genellikle bir çeşit iç sesimiz gibi olan bu güdülerden özellikle bencillik güdüsünün sesi oldukça gür çıkarken, merhamet güdüsünün sesinin oldukça kısık çıktığını düşünmektedir. İşte sayıları yok denecek kadar az olan bu merhamet güdüsü baskın olan insanlar, neredeyse tüm eylemlerinde hiçbir kötü amaç ya da çıkar gütmeksizin tam bir iyilik haliyle hareket etmektedir. Ona göre bu merhametli insanlar, tüm insanlıkla öyle bir duygudaşlık içinde hareket ederler ki başkalarının acısını adeta kendi acısı gibi yaşar ve hissederek. İşte merhamet, bu anlamda bireyin tüm insanlıkla bir olduğu, “sen-ben” ayrımının eriyip “biz” bilincinin ortaya çıktığı ve dolayısıyla ahlakın temelini oluşturan bir güdüyü ifade etmektedir (Schopenhauer, 2014b).

Nitekim Schopenhauer'a göre insanın tüm eylemleri, doğuştan getirdiği bu güdülerin ağırlık derecesine göre şekillenir ki bu da kişinin mizacını oluşturmaktadır. Schopenhauer'a göre mizaç, değiştirilebilir bir şey değildir. Buradan yola çıkarak Schopenhauer'a göre kişinin ahlaki açıdan iyi yahut kötü olmasını doğuştan gelen ve değiştirilemez olan mizacına bağlayabiliriz (Schopenhauer, 2016).

Ancak bu düşünceye rağmen Schopenhauer, bireyin acıdan kurtuluşuna ve ahlaki açıdan iyi olana ulaşması noktasında bir yol daha göstermektedir. Bu yol ise “bilgi”den geçmektedir. Ona göre, ıstırapın ve ahlaki açıdan kötülüğün nedeni, en nihayetinde yoğun şekilde hissedilen istençten gelmektedir. Bunu fark eden ve bilen kişi ise -yani bilgi yoluyla- kendisi ile bir başkası arasındaki ayrımın sadece bu tasarım dünyasındaki bir yanılsama olduğunu, dolayısıyla bu dünyayı doğru bir biçimde görecektir, böylece bu yanılsama perdesi kalkacak; kendi benliğinin bilgisinden, evrenin bilgisine ulaşarak, aslında her şeyin bir olduğunu görebilecektir (Russel, 2016).

Schopenhauer felsefesinde bu bilgiye ulaşan kişi, kendisine acı veren ve ahlaki açıdan da kötülüğün kaynağı olan bu istencini tanımakta ve istencini kendi isteğiyle reddederek, hayatın tüm acılarına hayır diyerek ve hatta tıpkı Hindu geleneğindeki gibi kendisini cezalandırarak istencini köreltmeyi başaran “deha insan”ın çileci ucunda vücut bulmaktadır. Bu, başka bir ifadeyle kişinin kendi kendini söndürmesi demektir (Kuçuradi, 1968).

İşte Schopenhauer'da ahlakın en üst mertebesindeki kişi, deha insanın çileci ucuna ulaşmış kişidir. Çünkü deha insan aklı sayesinde “sen-ben” ayrımının kalmadığı, evrenin o metafizik birliğini görür ve dünyadaki tüm acıların bu gerçekliğin yadsındığı ve insanları birbirine adeta düşman eden bencillik dürtüsünden kaynaklandığını bilir. Bu nedenle bu aydınlanmış kişi tüm eylemlerini, bencilliğini yenerek, başkası için yapacağı her iyiliğin aslında tüm insanlığın yazısına ve dolayısıyla kendisine merhem olacağını bilerek gerçekleştirir (Simmel, 2022).

NIETZSCHE FELSEFESİNDE “MERHAMET” KAVRAMI

Schopenhauer “merhamet” kavramını ne denli olumlu şekilde tasvirlemişse, Nietzsche de bu kavramı bir o kadar olumsuz şekilde tasvirlemiştir. Nietzsche'ye göre “merhamet” öyle tehlikeli ve sakınılması gereken bir duygudur ki Tanrı'nın bile sonunu bu duygu getirmiştir. “Tanrı öldü.” aforizmasını bu kavramla açıklayan Nietzsche şöyle der;

“ Bir zamanlar şeytan bana şunu dedi; ‘ Tanrı ’nın da bir cehennemini vardır, onun insanlara olan sevgisi budur. ’

Bu yakınlarda ondan şu sözü duydum; ‘ Tanrı öldü. Tanrı insanlara olan acıması yüzünden öldü. ’

Böylece, merhametten sakının. İnsanın üstüne kara bulut oradan gelir (Nietzsche, 2013b, s.105). ”

Mamafih Nietzsche'ye göre merhamet daha çok acıma duygusu ile ilişkilidir. Çünkü ona göre bu duygu, ancak insanın en kötü, en aciz, en kusurlu hallerinin görünmesiyle ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir duygu ise merhamet gösterilen kişide haset duyguların ve öfkenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İşte Tanrı'nın her şeyiyle mükemmel, her şeyi gören ve bilen bir varlık olması karşısında insanın durumu bundan ibarettir. İnsan tüm kusurlarını bilen ve karşısında aciz hissettiği Tanrı'ya kinlenmekte ve onun ölmesini istemektedir (Deleuze, 2010).

Bu anlamda Nietzsche için merhamet, temelini sevgiden değil kibirden almaktadır. O, sözde iyi olarak nitelendirilen bu merhametli insanların, nedense hep kendisinden daha alt konumdaki, aciz kişilerle duygudaşlık yapmakta yetenekli olduklarına lakin kendilerinden daha iyi durumda yahut sevinçli bir halde olan kişilerle duygudaşlık yapma konusunda ise aynı yeteneğe sahip olmadıklarına dikkat çekmektedir (Nietzsche, 2008a).

Böylece Nietzsche, hem merhamet sahibi kişileri hem de merhamet duyulan kişileri ikiyüzlü olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle o, gerçek sevginin merhamet ya da acıma gibi aciz duygular barındırmadığını ve gerçek sevginin çok daha rasyonel bir temele dayandığını savunmaktadır. Örneğin Nietzsche, kötü bir vaziyette bulunan arkadaşımıza yapacağımız en büyük iyiliğin, belki de ona acımasız derecede gerçekçi yaklaşmak olduğunu söylemektedir. Çünkü ona göre, böylesi bir tavrın ona uzun vadede sağlayacağı fayda, acıması bir şefkatten çok daha üstündür (Nietzsche, 2013b).

Nietzsche'ye göre merhamet, kişinin kendi kendini yok etmesinin en güzel yollarından biridir. Tanrı'nın bile sonunu getiren bu duygu ona göre, adeta her şeyin yok edicisi konumundadır. Öyle ki insandaki “adalet” düsturunun bile merhametin getirdiği ufacak bir acımayla hemen esnemesine dikkat çeken Nietzsche,

böylelikle ahlakın temel olgularından biri olan adaletin dahi merhamet ile yok edildiğine vurgu yapmaktadır. Nitekim bu şekilde o, merhameti, ahlakın önündeki bir engel olarak nitelendirmektedir (Nietzsche, 2015).

Nietzsche'ye göre iki tür ahlak vardır ve bu "iyi-kötü" kavramlarına atfedilen anlamlara göre belirlenmektedir. Bu iki tür ahlaktan biri, "iyi" ve "kötü" kavramlarını birtakım güç sahiplerinin çıkarlarına uygun ve kendilerini tarif eder şekilde tasvirlediği ve böylece kitleleri kolayca yönettikleri "efendi ahlakı"; diğeri ise bu güçlü soylular karşısında kendisini aciz hisseden güçsüzlerin kin duygusuyla bir araya gelerek efendi ahlakındaki "soylu=güçlü=iyi" denklemini yıkıp yerine, kendi çıkarlarına uygun şekilde; tam tersi bir denklem kuran "köle ahlakı"dır (Nietzsche, 2015).

Nietzsche'ye göre merhamet, köle ahlakının kullandığı en temel duygulardan biridir. Çünkü ona göre merhamet, kişisel bir duygu olan acıyı, onu bu şahsiliğinden kopararak tıpkı bulaşıcı bir hastalığın yayılması gibi diğer insanlara yaymakta ve acıyı, güçsüzlüğü daha da güçlü hale getirmektedir. Merhametli kişi "kendinden feragat ederek" geleneksel Batı ahlakının arzuladığı ve amaçladığı, daha ortalama bir seviyede eşitlenerek kolektife katılmakta ve tabi köle ahlakını sürdürmek de böylece mümkün olmaktadır (Ay, 2013).

Nietzsche, özellikle herkesin eşitlendiği noktada, hiçliğin ya da farklı bir ifadeyle nihilizmin başladığına dikkat çekerek, toplumun oluşturduğu sözde değerlerin yani ahlakın da bu noktada çürümeye başladığını söylemektedir. Çünkü ayınlık beraberinde yokluğu getirir. İnsanların metafizik bir şekilde herkesle bir bütün olduğunu ve ölümsüz bir ruha sahip olduğunu düşünmesi -ki bu düşünceyi besleyen en güçlü duygu merhamettir- onun içten içe, dünyanın kendi etrafında dönmesi gibi korkunç, bencil bir düşünceye inanmasına da neden olmaktadır. Böylece Nietzsche, Hristiyanlığın (benzer şekilde diğer dinlerin), zayıf insanların içindeki kötücül içgüdüleri besleyerek; soylu, neşeli ve güçlü insanlar başta olmak üzere genel olarak insanlığa karşı en büyük kötülüğü yaptığını düşünmektedir (Nietzsche, 2017).

Nietzsche'ye göre Tanrı öldü ve biz insanlar da onun katilleriyiz. İnsanların biraraya gelip organize bir şekilde işlediği bu suçta en büyük rol ise şüphesiz dinlere düşmüştür (Nietzsche, 2008b). Nietzsche, özellikle dinlerin; merhamet, fedakarlık gibi duyguları ön plana çıkararak "en çok acı çekenin övüldüğü" bu köle ahlakına mensup sürü insanını beslediğini; güçlü olan, umudu ve yaşama sevinci olan üst insanın ise yok edildiğini söylemektedir. Nitekim ona göre bu durum, tüm insanlığın yazgısını etkilemekte ve ortalama, hastalıklı, sürü insan tipi tüm insanlığın kaderi olmaktadır (Nietzsche, 2009).

Nietzsche'ye göre sürü insanı, güçlü olandan korktuğu için ancak ortalamada eşitlenirse huzur bulacak ve kendisine güvenecektir. Bu nedendir ki üstün olanın alt olanla empati yapmasını sağlayan merhamet duygusu ve bunun gibi sürünün vicdanına oynayan tüm duygular geleneksel Batı ahlakında iyi olarak damgalanırken; aykırı ve özgür olan, güçlü ve üst olan her şey kötü olarak damgalanacaktır (Nietzsche, 2009).

SONUÇ

Nitekim Nietzsche, merhamet kavramından, Schopenhauer'un anladığından çok daha farklı şeyler anlamaktadır. Ona göre merhamet, oldukça dikkatli olunması gereken bir duygudur. Çünkü bu duygu, güçsüz ruhlar için işe yarar bir duygu olsa da güçlü ruhlar için oldukça tehlikeli, kendilerini yok edebilecek bir duygu olmaktadır (Berkowitz, 2003).

Schopenhauer'da merhamet, tüm insanlıkla bir olunan bir duygudaşlığı ifade etmekte ve akıldan tamamen bağımsız olarak bu kişilik özelliği ile dünyaya gelen bireyin, ahlaki açıdan iyi olan eylemlere yöneleceği ifade edilmekteyken; Nietzsche'de merhamet, acıma duygusuyla aynı anlamda kullanılmakta ve özellikle rasyonel zeminden uzaklaştığında kişiyi aciz kılan ve acıya sürükleyen bu duygu ile hareket eden bireyin ya sürü ahlakına ya da pasif nihilistin karamsar hiçliğine saplanıp kalacağı ifade edilmektedir (Schopenhauer, 2016).

Nietzsche'ye göre ahlakın kökenine merhamet duygusunu koyan Schopenhauer da pasif nihilistin karamsar hiçliğine saplanmıştır. O bu görüşünü şu sözlerle dile getirir:

"Özellikle gündemimde olan, onlara dayanarak yaşama ve kendimize hayır dediğimiz, sonunda 'kendi başlarına' değerler haline gelinceye dek Schopenhauer'in uzun uzadıya yaldızlayıp Tanrısallaştırarak ötelediği, 'bencilce olmayan'ın acıma, kendini yadsıma, kendini kurban etme içgüdülerine karşı, gittikçe artan temelli bir rahatsızlık, sürekli derinlere inen bir kuşku olmuştur bende! Tam da burada insanlık için büyük bir tehlike görüyordum, en yücelmiş çekiciliği ve ayartıcılığıyla -Nereye doğruydum bu çekilme? Hiçliğe mi?- tam da burada, onun başlangıcını, ölü noktayı, geçmişe bakan bezginliği, yaşama karşı çevrilmiş istemeyi, en son hastalığın yumuşak ve hüzünlü belirtilerini...-hiççiliğe yol açan ahlakı... (Nietzsche,2015, s.31-32)."

Nietzsche'ye göre Schopenhauer da nihilizmin kapısını aralamış ve fakat pasif bir nihilist olmaktan öteye geçememiş, nihayetinde yaşamın ağırlık noktasını kendisinde değil de öte bir dünyada bularak onu hiçliğe

yerleştirmiştir. Yani ona göre Schopenhauer da tıpkı diğer idealistler gibi metafiziğin tuzağına düşmüştür. O da zayıf insanların oluşturduğu ve çoğunlukla dini öğretilerin belirlediği köle ahlakında olduğu gibi yaşamın acılarına karşı güçlü bir ruhtansa pasif bir kabullenışı öğütlemiş ve hatta yaşamın kendisini yadımıştır (Nietzsche, 2017).

Schopenhauer'a göre ahlak, daha çok kişinin doğuştan gelen ve değiştirilemez kişiliğiyle ilişkilendirilirken; Nietzsche'de insanın kişiliği, zor olsa da tamamen değiştirilemez değildir. Nietzsche'ye göre insan ömrü, insanlık tarihi boyunca süregelen ve insana öğretilen alışkanlıkları terk etmek için oldukça kısa olduğundan, bu değişimi başarmak oldukça güç olsa dahi yine de mümkündür. Kişi kendini bulduğu, kendi değer yargılarını oluşturduğu ve ahlaka bakışını belirlediği ölçüde yani kişi, sürü insanından kopup üst insan mertebesine ulaşabildiği ölçüde ahlaka ulaşabilir (Nietzsche, 2008a).

Sonuç olarak Schopenhauer “merhamet” kavramını ahlakın gerçekleşmesini sağlayan temel bir unsur olarak nitelendirirken ve “merhamet”i ahlakın kökenine koyarken Nietzsche, tam tersine “merhamet” kavramını ahlakın gerçekleşmesini engelleyen bir unsur olarak nitelendirmiş ve bu duygunun çok dikkatli kullanılması gereken, oldukça tehlikeli bir duygu olduğunu belirtmiştir (Nietzsche, 2008a).

KAYNAKÇA

Ay, V. (2013). Nietzsche'de ‘Merhamet’ Kavramının Yeniden Değerlendirilmesi. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, June Vol.3 (1), 200-204.

Berkowitz, P. (2003). Nietzsche: Bir Ahlak Karşıtının Etiği (Çev. Ertürk Demirel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1.baskı.

Cevizci, A. (2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Deleuze, G. (2010). *Nietzsche ve Felsefe* (Çev: Sertaç Canbolat). İstanbul: Norgunk Yayınları.

İlhan, A. (2021). *Spinoza, Kant, Schopenhauer ve Nietzsche Felsefesinde Duyguların Anatomisi*. İstanbul: Sümer Yayıncılık, 1.baskı.

Koç, E. (2018). Schopenhauer'un Felsefesinde Dünyanın Acıları Üzerine. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Mart (21), 22-24

Kuçuradi, İ. (1968). *Schopenhauer ve İnsan*. İstanbul: Yankı Yayınları, 1.baskı.

Nietzsche, F. (1968). *The Will To Power* (İngilizce Çev: Walter Kaufmann, R.J.Hollingdale). New York: Wintage Books Edition.

Nietzsche, F. (2003). *Ecce Homo: Kişi Nasıl Kendisi Olur?* (Çev: İsmet Zeki Eyuboğlu) İstanbul: Say Yayınları, 1. baskı.

Nietzsche, F. (2005). *Daybreak* (İngilizce Çev: R.J.Hollingdale). New York: Cambridge University Press.

Nietzsche, F. (2008a). *İnsanca, Pek İnsanca – 1. Cilt* (Çev: Cemil Atilla). İstanbul: Say Yayınları, 3. baskı.

Nietzsche, F. (2008b). *The Gay Science: With a Prelude in German Rhymes and an Appendix of Songs*. (İngilizce Çev: Josefine Nauckhoff, Adrian Del Caro). New York: Cambridge University Press, 7.basım.

Nietzsche, F. (2009). *İyinin Kötünün Ötesinde* (Çev: Ahmet İnam) İstanbul: Say Yayınları, 4. baskı.

Nietzsche, F. (2013a). *Gezgin ile Gölgesi* (Çev: Murat Batmankaya). İstanbul: Say Yayınları, 2. baskı.

Nietzsche, F. (2013b). *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (Çev: Korkut Ata). İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 25. baskı.

Nietzsche, F. (2015). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* (Çev: Ahmet İnam) İstanbul: Say Yayınları, 7. Baskı.

Nietzsche, F. (2017). *Deccal* (Çev: Ayça Kaya). İstanbul: Say Yayınları, 4. baskı.

Russel, B. (2016). *Batı Felsefesi Tarihi 3.Cilt: Modern Felsefe* (Çev: Ahmet Fethi). İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1.basım.

Schopenhauer, A. (2005). *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya* (Çev: Levent Özşar). İstanbul: Biblos Yayınları, 1.basım.

Schopenhauer, A. (2010). *The World as Will and Representation Volume 1*, (İngilizce Çev: Judith Norman, Alistair Welchman, Christopher Janaway). New York: Cambridge University Press, 1.basım.

Schopenhauer, A. (2014a). *İnsan Doğası Üzerine* (Çev: Elif Yıldırım). İstanbul: Oda Yayınları, 2. basım.

Schopenhauer, A. (2014b). *Merhamet*, (Çev: Zekai Kocatürk). İstanbul: Dergah Yayınları, 3. baskı.

Schopenhauer, A. (2016). *Hukuk, Ahlak ve Siyaset Üzerine* (Çev: Ahmet Aydoğan). İstanbul: Say Yayınları, 4. baskı.

Simmel, G. (2022). *Schopenhauer ve Nietzsche* (Çev: Emre Güler). İstanbul: Beyoğlu Kitabevi, 1. baskı.